

Mariefreds
Begravningsplats
200 år
1805 - 2005

På framsidan:
Klockstapeln från 1959

***"Vänligt över jorden glänser
Strålen av ett himmelskt hopp"***
(klockans inskription)

Ansvarig utgivare:
Mariefreds Församling
2005

INNEHÅLL

Historik från 1805 till nutid	4 - 5
Anna Elisabet Åkerman, Johan Stenberg	6
Lars Jacobi	6 - 7
Henrik Wilhelm Blomstedt	7
Anton Flentzberg	8
Kurt Tucholsky	8 - 9
Berndt Hasselrot	9 - 10
Släkten Callander	10 - 12
Johan Casimir Mesterton	13
Magnus Enström	13 - 14
Den Polska Ubåtsinterneringen	14 - 16
Släkten Sturnegk	16 - 17
Mamsell Anna Ulrika Ahlstén	17
Daniel Salomon Landin	17
Johan Joacim Biedenweg	17
Anna Ulrika Cronhielm	18
Per Agelin	18
Carl Edvard Lunbom	18

Mariefreds Begravningsplats

200 år

1805-2005

Runt Mariefreds kyrka, byggd 1621-1624, låg tidigare också församlingens begravningsplats. Men av två skäl anlades en ny kyrkogård under tidigt 1800-tal: dels skulle området runt kyrkan inte räcka till för framtida behov, dels härjade vid denna tid smittsamma sjukdomar och man ville minska risken för epidemier. Det område som togs i anspråk var en del av dåtida Gripsholms Kungliga djurgård.

År 1805 ägde så vitt vi vet den första begravningen rum. En gravsten finns bevarad från detta år, i graven vilar landskamreraren Johan Stenberg och hans maka Ann-Lis, född Åkerman. Först år 1864 upprättades gravkarta, och begravningsplatsen planerades. Gångar anlades, träd och buskar röjdes och alléer planterades. Ett gravkor, byggt av byggmästare Hjellström stod färdigt år 1878.

Stenmuren som delvis omgärdar begravningsplatsen har tillkommit i två omgångar. Den södra muren mot Ärnäsvägen, restes *troligen* 1834 i samband med att Kölnholmen, där ångbåten Mariefred lägger till, fick landförbindelse och en lastbrygga anlades. Sten från muren till den år 1671 invigda kyrkogård vid kyrkan användes. Den västra delen av muren tillkom på 1930-talet, med vad man idag kan kalla för beredskapsarbete. Dessa stenblock kom från ett av ortens lokala stenhuggerier och fraktades på plats med släde.

Den numera höga hagtornshäcken som bildar gräns mot norr resp. öster, har även den tillkommit i två etapper. Den norra

ersatte en tidigare planterad granhäck, den östra planterades i början på 1970-talet.

Under 1920-talet gjordes utredningar om det framtida behovet av gravplatser och de resulterade i den "nya" delen, som togs i bruk 1943. Gravkoret som var beläget på B-kvarteret hade med tiden blivit i dåligt skick. Ett nytt gravkapell ritat av Thomas Warne vid F. Klemming Arkitektkontor AB i Eskilstuna, med erforderliga utrymmen, såsom bisättningsrum och förråd, uppfördes och stod klart för invigning 4 okt 1959. Från samma år är klockstapel.

Minneslunden, belägen i östra eckbacken, togs i bruk 1975. Den gjordes mer tillgänglig under hösten 1999, då ljusbärare och anordning för vaser tillverkades.

Ekonomibyggnaden med kontor, personalutrymmen, förråd och spolhall byggdes 1986 och har under våren 2002 utökats med ytterliggare garage- och förrådsutrymmen.

Igenomsnitt sker 10 jordbegravningar, 20 urnnedsättningar och 20 gravsättningar i minneslund om året.

Antalet gravsättningar i minneslunden har ökat de senaste åren. Gräs och vilda vår- och sommarblommor får växa fritt för att miljön skall upplevas så naturlig som möjligt.

Under våren och sommaren 2003 påbörjades förberedelserna med anläggningen för "levande" vatten, arbetet med att färdigställa anläggningen pågick under år 2004.

Minnesstenar

På kullen i ekbacken mittemot minneslunden finns två stenar till minne av de församlingsbor som omkom vid M/S Estonias förlisning 1994.

Gamla gravar och kulturhantverk

Många grusgravar med stenramar betraktas som kulturminnen och bevaras så som de från början utformats. Det finns 17 st gravar med staket av smide eller gjutjärn och med kedjor, värdefulla prov på gammal gravkultur. De restaureras kontinuerligt genom att rengöras och målas, i vissa fall också svetsas. Text och symboler guldfärgas.

Kurt Tucholsky, tysk författare och samhällskritiker, bodde några veckor år 1929 i Mariefred och hans önskemål om att efter sin död få sin grav på Mariefreds kyrkogård uppfylldes. Han begravdes här 1936 och graven besöks årligen av många turister. På kyrkogården finns även tre monument över polska ubåtsmän, som var internerade i Mariefred, i Marielundsviken i Läggesta, under kriget 1940-45.

Hantverk

Det finns otaliga exempel på stor hantverksskicklighet i stenhuggar- och smideskonst. Många gravvårdar av sten, med sin speciella design är tillverkade av lokala hantverkare, Ståls- och Larssons stenhuggerier var verksamma under 1900-talets första hälft. Även skickliga smeder bodde i stan och levererade flertalet prov på sina yrkeskunskaper. Hellsberg och Bommler har tillverkat staket och järnkors som pryder flera gravar.

Andra detaljer till gravvårdar i gjutjärn, som pollare, staketsektioner och kors har gjutits vid Åkers Bruk, Hellefors Styckebruk och J. & C. G. Bolinders Mek. Verkstad i Stockholm.

Vårdåtaganden

Församlingen har ca 120 st fondgravar och ca 400 gravar där kostnad för vård betalats för viss tid och sköts genom kyrkorådets försorg. Beställning av plantering, plattläggning och tvätt av gravvård förekommer och utförs i mån av tid.

Plantering

Plantering på gravar, där kyrkorådet åtagit sig skötseln, sker två gånger om året med penséer på våren och begonia, silvrek, pelargon och lobelia under sommaren. Rabatterna rensas, luckras, och vattnas och förbereds efter säsongen för vintern. Vissa gravar är planterade med perenna växter.

Övriga data

Begravningsplatsen ligger ca 25 grader vriden mot nord-väst. Den totala längden är 222 meter och bredden 108. Av denna yta är ca 10 600 kvadratmeter gräsyta i gravområde, ca 12 100 kvadratmeter övriga gräsytor, 1 300 meter grusgångar.

Muren som delvis omgärdar begravningsplatsen är totalt 258 meter och har tillkommit som tidigare sagts under två etapper.

Den stora häcken som omgärdar resten av området är ca 400 meter lång. Övriga häckar i gravområde utgör ca 800 meter.

Antalet gravvårdar idag är ca 1 200.

Text: Anders Hellmark
Kent Karlsson
Bengt Rundgren

Våra äldsta dokumenterade gravar

Idenna grav är **Anna Elisabet Stenberg** född Åkerman (f.1 november 1741) och **Johan Stenberg** f. 1 juli 1735 gravlagda.

Anna Elisabets föräldrar var Herr Anders Åkerman kamrerare i Krigskollegiet och fru Barbro Kihlman. Anna Elisabet Åkerman gifte sig första gången med råd- och handelsmannen Johan Wiberg i Mariefred 24 april 1764. De fick en dotter. Johan Wiberg dog av hetsig feber 18 april 1765. Året därpå 7 augusti 1766, gifte hon sig med häradsbokhållaren Johan Stenberg. Johan Stenbergs födelseort och föräldrar har vi ej funnit några uppgifter om.

De fick tre söner och en dotter. Familjen levde i Viggeby. Där kallas Johan Stenberg först häradsbokhållare och efter sin hustrus död för landskamrerare och kronobefallningsman.

Johan Stenberg hade två hemman i Viggeby, Oppgården och Nergården som boställen.

Källa: Landsarkivet i Uppsala

Lars Jacobi var född i Frännarp i Haurida församling 1810. När han var ett år dog hans far, och modern Anna Jakobsdotter gifte om sig. Lars gick i skola i Eksjö och var 1830-34 bokhållare på Gripenberg, där han också fick undervisning i lanthushållning. Sedan flyttade han till Stockholm, och 1840 utexaminerades han som veterinär. Han blev regementshästläkare vid livgardet till häst och var 1840-65 veterinär i Selebos och Åkers härad i Södermanland. Han bodde i Mariefred, i Kungsladugården, där nu Grafikens hus finns, och dog där ogift 1870.

I Svenska män och kvinnor 1948 skriver medicinalrådet Nils Frykholm: *"Han bedrev en omfattande veterinärverksamhet, präglad av sällsport förtroende hos den djurägande allmänheten"*.

Trots erkänd billighet i yrkesutövandet grundade han en aktningvärd förmögen-

het. Sålunda kunde han donera 12 000 riksdaler till Veterinärinstitutet i Stockholm som en stipendiefond för utlandsstudier, 8 000 riksdaler till en folkhögskola i Selebo och Åkers härader i Södermanland och lika mycket till Haurida och Vireda församlingar som en fond varav räntan skulle användas till inrättande och understöd av en folkhögskola "inom Norra eller Södra Vedbo eller möjligen näraliggande härader, som därom sig förena". Donationsbrevet är från 1869, året efter det att de första folkhögskolorna kom till i vårt land.

I Mariefred döptes på 1930-talet en gata till Jacobigatan. Hans gravsten i form av en avsågad trädstam hör till sevärdheterna på Mariefreds kyrkogård, vid sidan av den tyske nazikritiske författaren Kurt Tucholskys grav och ättehögar över borgmästare.

Källa: Sune Larssons bok, Från jordbruk till Ordbruk Sörängens folkhögskolor 125 år.

Henrik Wilhelm Blomstedt föddes den 27 maj 1786 i Karlskrona. Han gifte sig den 13 januari 1823 i Skärkinds kyrka med stiftsjungfrun Eva Ulrika Råfelt. Hon var född 1796 i Bro socken och dog i Mariefred 16 augusti 1861. Makarna var barnlösa.

Henrik Wilhelm inledde sin militära bana redan vid sex års ålder som volontär vid Södermanlands regemente och blev vid 16 års ålder sergeant. Han titulerades capten 1829, major 1837 och överstelöjtnant i armén 1842 och erhöll "avsked med tillstånd som överstelöjtnant" samma år.

Sverige var under hans militära tid invecklat i många krig med de nordiska länderna

och den unge Henrik Wilhelm deltog i krigsoperationerna 1808 i Norge, på Åland 1809 där han blev tillfångatagen vid Signildskär och utväxlad i augusti samma år. Deltog i 1813-1814 års krig i Tyskland och var därunder kommenderad på kanonslupar, samt bevistade slagen vid Grossbeeren, Dennewitz och Leipzig samt intagandet av Lübecks fästning.

Dessutom var Henrik Wilhelm 1807 och 1817 kommenderad till vakttjänst vid Södertälje kanal och vid Göta kanal 1822 och 1824. Arbetet med kanalerna utfördes av krigsfångar från bl a Frankrike.

Till Mariefred kom Henrik Wilhelm 1821, kommenderad till kungsvakt vid Gripsholms slott. 1824 befordrades han till chef för Gripsholms kompani vid Södermanlands regemente.

Henrik Wilhelm blev riddare av svärdsorden. Han avled i Mariefred den 30/11 1874.

Källa: Boken, TRE Stadskvarter i Mariefred. Mariefredsbygdens hembygdsförening. Södermanlands Regemente.

Anton Flentzberg var född 1854 i Strängnäs och son till sjökaptenen, senare stationsinspektören Anton Daniel Flentzberg och hans maka Hedvig Charlotta, född Hellman. Anton Konrad Flentzberg blev student i Jönköping 1874 och avlade teor. teol. examen i Uppsala 1883. Tio år senare utnämndes han till kyrkoherde i Mariefreds, Kärnbo och Taxige pastorat samt till befattningen som slotts-predikant på Gripsholm. Fram till 1912 var han bosatt vid Ärnäs prästgård men flyttade då in till innerstaden och bosatte sig i gården 1-2, nuvarande Munken 5. 1915 förvärvade han fastigheten och bodde där till sin död 1939. Han var då 82 år gammal och emeritus sedan tre år tillbaka.

Anton Flenberg var sedan 1920 gift med Katarina Elisabet Nilsson, född 1886 i Johannes församling i Stockholm, tidigare i fem år hans husföreståndarinna.

Efter makens frånfalle bodde Ellen Flentzberg i huset Strandvägen 7 tidigare ingående i gården 1-2. Hon donerade en stor del av den sistnämnda fastigheten till Mariefred-Kärnbo församling i tanken att

där skulle uppföras ett församlingshem, en idé som de antikvariska instanserna inte hade någon förståelse för, varför den aldrig blev realiserad. Ellen Flentzberg dog 1961.

Prosten Flentzberg var en mycket betrodd man under sin tid i Mariefred, inte bara i kyrkliga sammanhang. Han ivrade bl. a för föreläsningssverksamhet och stiftade Södermanlands Föreläsningförbund samt var dess förste ordförande. Han var vidare initiativtagare till Föreningen Fosterland och Hembygd i Mariefred, som bildades år 1904. Mellan åren 1914 och 1925 var han ledamot i stadsfullmäktige, varav några år som dess ordförande.

Källa: Boken, TRE Stadskvarter i Mariefred. Mariefredsbygdens hembygdsförening.

Kurt Tucholsky föddes i en judisk familj i Berlin den 9 januari 1890. Efter studentexamen 1909 studerade han juridik och blev 1915 juris doktor. Under första världskriget tjänstgjorde han vid östfronten, huvudsakligen som stabsredaktör. Den 21 juli 1918 döptes han av en fältpastor in i den evangeliska kyrkan. Under Weimarrepubliken var han verksam som samhällskritisk skriftställare och författare. Under åren 1924-1929 bodde han i Paris som korrespondent för tidningen *"Die Weltbühne"*. Från 1929 till sin död hade han sin fasta bostad i Hindås utanför Göteborg. 1933 brändes hans böcker offentligt i Tyskland och han fräntogs sitt tyska medborgarskap. Han avled den 21 december 1935 efter att ha tagit en överdos av sömnmedel.

Han var 1920-1924 gift med Else, f. Weil, och 1924-1933 med Mary, f. Gerold. Bakom dessa biografiska notiser döljer sig en fängslande personlighet och ett intressant författarskap, välkänt och älskat i hans hemland.

Ingen grav på Mariefreds kyrkogård torde vara ens tillnärmelsevis så besökt som hans, och ingen enskild icke kunglig person torde locka så många turister till vår stad som han.

Det var hans egen önskan att bli begravd här. Sommaren 1929 tillbringade han några lyckliga veckor på Fjälltorp vid Hedlandet. Vistelsen i Mariefred resulterade i boken *"Gripsholms slott, En sommarsaga"*, som är nästan det enda av hans hand som finns utgivet på svenska.

På hans gravhäll är ristat två rader ur den berömda slutkören i Goethes Faust II: *"Alles Vergänglichliche Ist nur ein Gleichnis."* I Viktor Rydbergs översättning: *"Allt det förgängliga – Liknelse, spegling."*

Text: Mats Diös

Berndt Fridolf Engelbrekt Hasselrot föddes den 23/3 1862 på gården Semsholm i Västergötland. Bland femton barn var han nummer tolv till häradshövdingen Carl Hasselrot och hustrun i andra giftet Hildegard Helander. Efter mogenhetsexamen i Växjö 1881 inleddes en mycket framgångsrik juridisk bana som 1913 kulminerade i utnämning till president i hovrätten över Skåne och Blekinge. Berndt Hasselrot var åren 1906-1913 riksdagens justitieombudsman (JO) och var 1914-1917 chef för justitiedepartementet (justitieminister). Berndt Hasselrot utnämndes 1915 till kommendör med stora korset av Nordstjerneorden. Under sin aktiva tid utgav Berndt Hasselrot av trycket ett hundratal juridiska skrifter.

Berndt Hasselrot gifte sig 1882 med GUNHILD Sofia LILJENROTH, född 21/5 1873, som var dotter till medicine doktor Adolf Liljenroth och Calla Lundström. Calla Lundström var enda barnet till den kände industrimannen och jordägaren Karl Frans Lundström, som bl.a. tillsammans med sin bror Johan Edward

Lundström grundade Jönköpings Tändsticksfabrik.

Paret Hasselrot bodde i Stockholm, i Malmö, utanför Kristianstad och från 1919 på Gripsnäs i Mariefred där Berndt Hasselrot dog den 14/10 1930. Gunhild Hasselrot bodde kvar på Gripsnäs till 1948 då egendomen såldes till Gripsholms Folkhögskola och under några år var rektorsbostad. Efter försäljningen flyttade Gunhild Hasselrot till den östra flygeln på Kungsladugården i Mariefred där hon bodde nästan till sin död den 8/2 1960.

BO Elis Berndtsson HASSELROT föddes den 15/1 1901 i Stockholm. Han var barn nummer fyra av fem till Gunhild och Berndt Hasselrot. Efter studentexamen 1919 började han juridiska studier vid Lunds universitet. Jur. kand. 1923. Attaché vid UD och affärsman. Bo Hasselrot dog den 1/1 1935.

Text: Berndt Hasselrot, sonson

Per Callander var född den 16 februari 1749 i Ås, Frykerud socken i norra Värmland, och hade sex syskon. Två pojkar dog redan som små, men de övriga barnen fick växa upp och nådde mogen ålder. Systemen Elin lämnade föräldrahemmet redan innan fadern, Anders Svensson, dog 1769. Alla pojkarna kallade sig efter fadern, när de på 1770-talet flyttade till Karlstad, där de först tog tjänst som dräng. Sven och Per kom dit samtidigt, men medan Sven valde att fortsätta som dräng, gick Per snart i lära hos en sämskmakare.

Bengt som kom till Karlstad flera år senare, arbetade först som dräng hos den sämskmakare vilken Per gick i lära, men

följde sedan Per i hans yrkesval. När Per väl var färdig gesäll, gällde det för honom att finna ett nytt passande namn. Slutleden - ander var en vanlig sådan, härledd ur grekiskans andros, som betyder man, och förleden kunde ha med födelseortens att göra, eller på annat sätt anspela på den plats, varifrån man kom. Per valde ett namn, som första gången vi ser det, skrevs Carlander och säkert anspelade på den stad, i vilken han gått i lära.

En man, som kom från Carlstad, som stadens namn då skrevs, var inte detta ett passande namn på en gesäll, när han väl var ute i världen? Så kan Per, som var äldst och först blev färdig, mycket väl ha resonerat, när han lämnade staden 1778 för att slå sig ner i Mariefred. Bengt, som var sex år yngre, kom att följa sin bror även här. En sämskmakare i staden hade just avlidit och efterlämnat en ung änka, Brita Christina Lagerström som med två barn bodde i Gård 11, och låg i hörnet av nuvarande Långgatan och Källargränd. Här slog sig Per Callander nu ned, gifte sig med Brita Stina och övertog det sämskmakeri, som hennes man hade lämnat.

Per Callander blev med tiden en etablerad och väl ansedd person, och den 14 juni 1796 valdes han till rådman efter målaren Petter Grönholm, som då hade dött. Att väljas till rådman innebar naturligtvis ett förtroende. Rådmännen var vid denna tid sex till antalet och utgjorde tillsammans med borgmästaren stadens dömande och styrande organ. Av olika anledningar avsade sig Per Callander sitt uppdrag 1802.

Per Callander och Brita Christina Lagerström fick sex barn, Anders Petter (1784-1828), Gustaf Adam (1786-1786), Carl-Erik (1787-1790), Gustaf (1789-1789), Hedvig Christina (1791-1869) och Sven Fredrik (1795-1883). Den äldste sonen Anders Petter ägnade sig åt teoretiska

studier både i Strängnäs och i Uppsala och prästvigdes 1809. Under flera år tjänstgjorde som bataljonspredikant vid Andra Gardesregementet, som senare kommer att kallas Kungliga Göta Livgarde, och därefter som vice pastor i flera församlingar. Per Callander dog den 19 augusti 1824.

Sven Fredrik Callander, den yngste av barnen blev till yrket färgare. Han hade tydligen sneplat på den verksamhet som hans sväger Anders Gussander bedrev i granngården. 1819 lämnade han staden och flyttade till Sala. Han bedrev senare ett färgeri i Torshälla och titulerade sig färgarmästare.

I sitt första äktenskap (1821) med Greta Stina Haglund, hade han fått en son, Anders Fredrik påföljande år, Greta Stina dog emellertid några månader efter sonens födelse. Sven Fredrik Callander hade varit borta från staden i tolv år, när han i maj 1831, tillsammans med hustru och barn, flyttade in i den gård, vi idag känner som Callanderska Gården. Sven Fredrik var sedan 1823 omgift med Ulrika Johanna Lennbom, som liksom han själv var född i Mariefred. Tillsammans hade de fått fem barn i Torshälla, men två pojkar hade dött redan som små. Johan Petter var född 1823, Aurora Beata var fyra år yngre, och

Carl Conrad nästan nyfödd, när flyttningen skedde 1831. Sven Fredrik, blev även han med tiden en väl ansedd person och föreslogs bl.a. 1832 av stadens äldste till brandmästare. Uppdraget behöll han sedan till 1835. Han var också ledamot i stadens bägge brandstods-kommittéer under en lång följd av år, samt valdes också av borgerskapet till taxeringsman år efter år. 1845 invaldes han även som ledamot av den s.k. femmannakammaren, vilket var ett organ som handhade stadskassans förvaltning.

Sven Fredrik Callander hade varit rådman redan i Torshälla och kallades rådman även efter sin ankomst till hemstaden. Han fungerade också då och då som sådan, men valdes inte formellt förrän 1857.

Sven Fredrik Callander fick en son, Anders Fredrik (1822-1909,) med sin första hustru Margareta Christina Haglund och ytterligare åtta barn (Johan Petter 1823-1901, Carl Theodor 1825-1826, Aurora Beata 1827-1882, Carl Theodor 1829-1829, Carl Conrad 1831-1920, Axel Theodor 1833-1922, Fredrika Charlotta 1836-1918, Carolina Wilhelmina 1839-1912) med sin andra hustru Ulrika Johanna Lennbom.

Sven Fredrik Callander dog den 14 april 1883. Han var då 88 år gammal och hade bott i gården längre än någon annan före honom.

Carl Conrad Callander fil. dr. läroverksadjunkt var född den 28 februari 1831 i Torshälla men hade kommit till Mariefred som mycket liten. Han hade i motsats till sina bägge bröder ägnat sig åt teoretiska studier, tog sin fil. kand. 1857 och disputerade 1860 i Uppsala på en akademisk avhandling om sin hemstad, som huvudsakligen skildrade stadens historia, men som till viss del också belyste den i sin egen tid. Han hade studerat både i Strängnäs och i Uppsala, varefter han fått en lärartjänst i Eskilstuna, där han sedan stannat kvar hela sitt yrkesverksamma liv. Efter pensioneringen

1898 hade han emellertid ganska snart flyttat tillbaka till sin hemstad tillsammans med sin hustru Sofia Albertina Stenholm och sin dotter Sofia Ulrika, som då kallades målarinna. Även hans svägerska Elisabet

Wilhelmina Stenholm hade medföljt, när de i slutet av år 1900 anlät till staden.

Carl Conrad och hans hustru Sofia Albertina fick två döttrar, Sofia Ulrika (f. 30/1 1871) och Anna Carolina (f. 1/10 1872 d. 24/10 1872).

Carl Conrad dog den 28 april 1920.

Sofia Ulrika Nordvaeger f. Callander, 30 januari 1871 var nästan 30 år gammal, när hon tillsammans med föräldrarna år 1900 kom till Mariefred. Hon bodde sedan länge i gård 23-24 och kallades då målarinna eller artist. Inte förrän i slutet av 1917 gifte hon sig med änklungen Johan Israel Nordvaeger, som året innan kommit från Altuna i Västmanland. Han var då mycket äldre än henne, hade tidigare varit kronolänsman men kallades den tid som följde landsfiskal.

Den 31 mars 1919 förvärvar Sofia Ulrika Nordvaeger gård nummer 6. 15 augusti 1947 donerar hon hela gården till en stiftelse. *"Hon överlämnade sin gård som grundfond till en stiftelse, som skulle bära namnet Callanderska stiftelsen. Ändamålet, som stiftelsen skulle ha, var att insamla och tillvarataga kultur-minnen samt bedriva och stödja forskning angående äldre tidsförhållanden, som berörde Mariefred med omnejd"*. Stiftelsens förvaltning skulle anföras av Mariefred – Kärnbo – Taxinge hembygdsförening, och stiftelsens styrelse skulle utgöras av styrelsen i denna förening.

Den 16 november 1948 avled Sofia Ulrika, och ligger begravd vid sina föräldrars sida. På gravstenen står skrivet: *"HEM-BYGDEN HEDRAR HENNE"*

Källa: Sölve Bengtssons bok, Callanderska gården och släkten Callander i Mariefred.

Mesterton förekommer i den fruktbara och natursköna delen av södra Scotland. Släkten nämndes urkundligen första gången år 1156 under Malcolm the Fourth och var redan då förmögna egendomsägare *"in a very good position"*. En gren av släkten kallade sig Masterton of Parkmill.

Johans farfars farfar Jakob, kom från Scotland till Stockholm redan 1652, han var grosshandlare. Han dog 1689 och ligger begravd i huvudstaden. Johans föräldrar var, Politerådman Daniel Mesterton f. 1761 d. 1848 i Åbo, och Johanna Fredrica född Fock f. 1766 d. 1815. Johanna ligger begravd på Nummis kyrkogård i Åbo län.

Johan Casimir Mesterton föddes den 16/5 1808 i Åbo svenska församling. Han var elev vid katedralskolan i Åbo, student i Åbo nation vid universitetet i Åbo 1825. Därefter tog han värvning i armén och blev korpral i Sverige vid Svea Lifgarde 1829. Efter vidare utbildning blev han bataljonsadjutant vid Kungliga Vestmanlands regemente år 1833, därefter fänrik 1834, löjtnant 1838 och stabskapten 1850. Han avgick som kapten 1859. Han hade ett fritidsintresse, han ritade och målade på

stenar, tydligen var han en skicklig miniatyrmålare och gravör.

Johan Casimir var gift med Magdalena Elisabet Åberg dotter till kaptenen J. G. Åberg och M. K. Richter. De fick två barn, en son Ernst Daniel Hjalmar, f. 1841 i Stockholm, och en dotter Maria Lovisa Adelaide f. 1843.

Johan Casimir dog i hemmet (gård 48) 7 mars 1865.

Källa: Ossian Mesterton, Finland

Kapten Magnus Enström var i 30 år befälhavare på det ännu bestående ångfartyget *"Mariefred"* och dess föregångare med samma namn. Johan Magnus Enström föddes i Mariefred 1872. Fadern var sjökapten och sjömansyrket lockade tre bröder som alla blev kaptener. Magnus Enström gick till sjöss vid knappt 16 års ålder. Våren 1888 mönstrade han som jungman på tremastbarken *"Mary Ann"*. Fartyget gjorde resor från Europa till Sydamerika och Västindien.

1891 avlade Magnus Enström styrmansexamen vid Navigationsskolan i Stockholm med betyget med beröm godkänd. Efter examen skaffade sig Enström ytterligare praktik på segelfartyg som mönstrad på den skotska fyrmastbarken *"Dumfriesshire"* av Glasgow på resa mellan Europa och Nordamerika. Han återkom till Sverige 1893 och avlade samma år ångfartygsbefälhavarexamen.

I sju år var Enström styrman på ångfartyget *"Eskilstuna I"* innan han 1901 blev anställd på den första ångaren *"Mariefred"*. Det var en äldre målarångare som 1900 inköpts av det nybildade

Mariefreds Ångfartygs AB. Hösten och vintern 1902-03 var Magnus Enström kontrollant vid då det nuvarande ångfartyget "Mariefred" byggdes vid Södra varvet i Stockholm. Ångaren "Mariefred" fördes sedan av Magnus Enström till och med 1930. Omdömena om Magnus Enström är varierande. Alla var överens om att han var en skicklig befälhavare som utan problem förde ångfartyget i alla väder. Fartyget var då i trafik nästan hela året gick ofta i mörker och dimma. I anslutning till högtidsdagar betonade Mariefreds Tidning hans goda egenskaper och framhöll att han hade många vänner. Uppenbarligen hade han en kärvare sida och saknade inte förmåga att komma i konflikt med en del personer. En brorsdotter har menat att det växlande humöret nog sammanhängde att han drabbats av malaria i unga år vid resor i tropikerna.

Magnus Enström var gift med Ebba Grevesmühl från Herresta. I samband med giftermålet flyttade han 1916 till Stockholm men återvände till Mariefred och fädernegården nära hamnen när han gick i land 1930. Där bodde han till sin död 1953. Så länge han levde följde han med intresse den fortsatta trafiken med ångfartyget "Mariefred".

Text: Lennart Rydberg, Ordförande i Föreningen Stiftelsen Skärgårdsbåten

Den polska ubåtsinterneringen i Mariefred under krigsåren 1940 – 1945

Gdynia – Mariefred 1939

Det kan tyckas, att 2:a världskriget ligger långt tillbaka i tiden och överskuggas av nya händelser och nya krig som skakar oss. Men händelserna 1939 kom att beröra vår lilla stad Mariefred på ett alldeles särskilt sätt. Till Mariefred kom 1940 tre polska ubåtar med ca 160 mans besättning. Detta var en omvälvande händelse för befolkningen, som på den tiden uppgick till 1 500 pers. Många människor, och då särskilt den yngre generationen, blir ytterligt förvånade när man idag talar om att det funnits ett interneringsläger här. Jag vill därför, med en liten kort historik, försöka klarlägga bakgrunden till att dessa sjömän hamnade här.

Kl. 4.45 på morgonen den 1 september 1939 anföll den tyska pansarkryssaren "Schlewig-Holstein" den polska garnisonen på "Westerplatte" i Gdansks hamn. Samtidigt gick Hitlers trupper över den polska gränsen.

Vi följer de tre ubåtarna SEP, RYS´ och ZBIKs öden. Andra enheter ur den polska krigsmarinen lyckades ta sig igenom Öresund och vidare till England. Ubåtarna hade sina givna sektorer i Östersjön att bevaka. Efter ett misslyckat torpedskott mot en tysk jagare upptäcktes SEP och jagades av tyskarna och fick utstå hårda sjunkbombsattacker, så även RYS´. Endast nattetid kunde båtarna gå upp till ytan för att ladda batterierna. Vid ett sådant tillfälle sköljde en stor våg över ZBIK med följd att vatten kom in i ventilationssystemet.

Alltså fanns tre ubåtar i skadat skick i Östersjön. Gdynias hamn var bombad och intagen av tyskarna. Dykning måste ske mycket snabbt, och då de skadats så att

detta inte kunde ske snabbt nog, beslöt ubåtschefen på SEP att söka nödhamn i ett neutralt land, för att enligt internationell lag få skadorna reparerade.

De kom in på svenskt vatten vid Stafsnäs och fick därefter kontakt med svenska myndigheter. Svensk expertis bedömde att skadorna var så omfattande att 24 timmar inte skulle räcka, varför SEP fördes till Vaxholm för internering. Efter någon dag kom även de andra två båtarna. Besättningen hade då inte sett dagsljus på 16 dagar. Det var en bitter stund för besättningen. Kriget var för deras del slut. Naturligtvis var de glada över att vara i livet, men allesammans hade nog föredragit att få fortsätta att kämpa för sitt land. Besättningarna förlades nu på Johanneskasernen i Vaxholm bakom ett 3 meter högt taggrädsstängsel, bevakade av svenskt kustartilleri.

Där låg de till våren 1940 då de flyttades till Skeppsholmen, Stockholm och utrustades för att kunna ingå i det svenska försvaret. Tyskarna hade intagit Danmark och Norge men Sverige blev förskonat. När Frankrike föll bedömde svenska myndigheter att båtarna var säkrare i Mälaren. På försommaren 1940 lotsades alltså ubåtarna in i Mälaren och första anhalten kom att bli Förskär utanför Taxinge. Det kom att bli den första kontakten med Mariefreds befolkning. Jag kommer särskilt ihåg en händelse. Till Lindmarks bokhandeln kom en dag en man som talade perfekt tyska. Han inhandlade 20 filmrullar. Det var Wojtowicz, som hade hand om polackernas marketenteri. Fröken Lindmark blev förskräckt och trodde att det var en tysk spion. Polis Karlsson lugnade henne och talade om att vi fått ett polskt ubåtsläger till trakten. Det var den första omtumlande kontakten.

På hösten fördes båtarna längre in i Gripsholmsviken, närmare bestämt till

viken vid Marielund där interneringen varade till krigets slut. På hösten 1945 bogserades båtarna ut ur Mälaren till Stockholm för vidare hemfärd till Polen.

Första tiden bodde besättningarna på logementsfartygen Cerberus och Johannes som var kalla och dragiga. Officerarna var förlagda på villa Ekbacken. Den svenska bevakningsstyrkan var förlagd till Marielunds gård. Några av de polska officerarna hade på olika vägar fått sina familjer hit till Sverige och fick tillstånd att bo med dem inne i Mariefred. Senare byggdes tre baracker på ängen nedanför Marielund och det blev lite drägligare förhållanden. Så småningom mjukades reglerna upp och delar av manskapet fick tillåtelse att arbeta utanför lägret. Det som erbjöds dem var i första hand jordbruks- och skogsarbete. Det var enormt kalla vintrar med mycket snö och arbetet i Åkerskogarna var ovant för dem.

De bodde i små kalla stugor och skötte matlagningen själva. Betalningen för en m³ var 2:50. Det blev lite pengar så de kunde köpa civila kläder och cyklar. Detta kom ju också Mariefreds affärsmän till del. Det var liv och rörelse i Mariefred. Biografen körde för fulla hus. Dansbanan i Hjorthagen var välbesökt. Det ovana arbetet i skogen och de usla förhållandena på de kalla logementsfartygen hade till följd att några ådrog sig TBC och mötte döden på sanatoriet Löt i Malmby. Det var med tunga steg de följde den första kamraten, Antoni Manka, till den sista vilan på Mariefreds kyrkogård. Där ligger ytterligare fyra av besättningen jordade i militärgravar, vilka kommer att bevaras som *krigsminne*.

Naturligtvis kom kontakten med svenska flickor att få till följd att äktenskap ingicks och det bildades polsk-svenska familjer. Åren i Mariefred är djupt rotade i dessa hemlösa sjömäns minne. De räknar

Mariefred som den fasta återvändspunkten i Sverige. Det betyder att Mariefredsborna, de flesta av dem, tog mycket vänligt emot polackerna och öppnade sina hem för dem. Den andan som då rådde skulle kunna stå modell för dagens flyktingproblematik.

Engelsmännen gjorde sonderingar hos svenska myndigheter om möjligheten att få över välutbildade sjömän som förstärkning. 29 man av besättningen lämnade Sverige i engelska bombplan. När dagen för upplösning av lägret kom, var det för många ett svårt val. Stanna eller resa tillbaka. Valet var helt deras eget. För dem som redan bildat familj var valet kanske inte så svårt. 75 man valde att stanna i Sverige. Det var en oviss framtid de gick till mötes. De fick inga bidrag från något håll och ingen frågade om de hade tak över huvudet. Starten var sjömanssäckerna. De övriga återvände till ett krigshärjat Polen.

De som stannat har blivit svenska medborgare och känner varmt för sitt nya hemland. Men Polen kommer alltid att finnas i deras hjärtan.

Text: Marianne Pieniowski

Släkten **Sturnegk** kommer från Polen och var där en förnäm familj, Strunskofski. Slutstavelsen *"ski"* anger att den var adlig, och är en motsvarighet till tyska *"von"*. Den första kända var Daniel Danielsson Strunskofski, som kom till Sverige under Karl XII:s tid i sällskap med dåvarande ministern i Warszawa greve Horn.

Hans sonsons sonson Erik Gustaf föddes i Linköping 18 mars 1772 och blev med tiden borgmästare (1804-1832) i Mariefred och intendent på Gripsholms slott med titeln lagman. Han gifte sig med Anna Albertina, dotter till kronfogden i Öster och Väster Rekarne. Han dog 1855 på sin egendom Ökna i Åkers socken.

I inskriptionen på vår *"stora"* kyrkklocka är Erik Gustaf nämnd som stadens borgmästare.

Även hans son Gustaf Albert, född 1804 och död 1866, blev borgmästare (1832-1865) i Mariefred och intendent på Gripsholms slott efter att ha tjänstgjort i Göta hovrätt. Han var gift två gånger och fick sex barn.

Gustaf Albert Sturnegk, boende vid Gripsholms slott, *"dog hastigt på*

Rådstufvusalen i Mariefred" av blodslag den 26 april 1866. Han var *"Ädel, rättänkande och mennisko-wänlig, åtnjöt han allmänt förtroende och enskild tillgifvenhet"*.

Nu är den manliga grenen av släkten utdöd.

Det kan vara av intresse att det finns en fond i Södermanland, instiftad 1916 av ett barnbarn till Erik Gustaf Sturnegk, till mindre lantbruks höjande.

Källa: Landsarkivet i Uppsala, Landsarkivet i Vadstena

Mamsell **Anna Ulrika Ahlstén** föddes i Stockholm. Hon kom från Kungl. Hovförsamlingen i Stockholm till Mariefred 5 oktober 1867. Först bodde hon i gården nr 9-10, från 1873 till 1877 på gården nr 6 och därefter som hyresgäst på nummer 13. Hon avled 2 februari 1889. Gravvården består av staket i sektioner med grind, gjutet vid *J & C. G. Bolinders Mek. Verkstad i Stockholm*.

Daniel **Salomon Landin**, postmästare i Mariefred och tullbevakningsinspektör; levde på Gripsholms f.d. Kungl. Djurgårds inspektorsboställe. Han var född i Mariefred 14 februari 1794, och var bara 34 år när han dog 5 november 1828. Han lämnade en änka men inga bröstarvingar efter sig.

Johan **Joachim Biedenweg** var hov-kvartermästare och levde på Karlborg, Kärnbo socken. Han föddes i Pommern 4 juli 1777 och avled hastigt i "blodslag" 21 januari 1847. Han var ogift och lämnade efter sig en fosterdotter, Anna Sofia Biedenweg f. Hög 21 augusti 1820 i Taxinge. Övriga arvingar var hans syskonbarn i Tyskland. Som toppstycke på hans cylinderformade gravsten står en urna av gjutjärn.

Aнна Ulrika Cronhielm, föddes i Stockholm 9 oktober 1799 och levde som änkegravinna på Grips-holms stallgård. En fosterdotter nämns, *Anna Helena Axelsson* f. 11 april 1837 i Stockholm. Anna Ulrika var gift med *Axel Henrik Cronhielm* som avled 5 oktober 1854 i Stockholm. Paret var barnlöst.

På korsets fot står:

*HÄR HVILAR STOFDET AF
HÖGVÄLBORNA FRU GREFVINNAN A.
U. CRONHJELM AF FLOSTA FÖDD
ASKERQWIST *1800 † VID GRIPS-
HOLM DEN 15 JUNI 1879.
SÖRJD OCH SAKNAD AF TACKSAMMA
FOSTERBARN.*

Korset är gjutet vid Hellefors Styckebruk.

Agelin Per Larsson, föddes 10 juli, 1775 i Ask Malmöhus län. Han bevistade fälttåget i Pommern 1806 och 1807 såsom fältpostmästare. Han hade varit förste kontrollör vid Kungliga postverket i Stockholm, samt postmästare i Köping. Per Larsson Agelin avled 6 maj, 1832 i Kvattinge (Qvartinge), Kärnbo socken och jordfästes av Hyckert den 17 maj.

Carl Edward Lundbom, föddes i Odensvi 28 maj 1820, Kalmar län. Han kom från Gränna till Mariefred 1884 och arbetade som apotekare. Han var hyresgäst på gård nr 1 och 2. *Efterlämnade inga barn* när han dog 2 februari 1892 .

